

משיב הרוח ומוריד הגשם

1. ספר תשב"ץ קטן סימן רכה

וספק אם אמר משיב הרוח ומוריד הגשם אמרינן בתוך ל' יום חוזר לראש דודאי לא אמרו הואיל שאינו רגיל בו. אבל לאחר ל' יום אינו חוזר לראש שכבר רגיל בו ולא שכח לאמרו. אבל הר"ם ז"ל היה רגיל לאמרו בשמיני עצרת צ' פעמים אתה גבור לעולם משיב הרוח ומוריד הגשם כנגד ל' יום שהיה צריך לאמרו בכל ג' פעמים. ועכשיו אם הוא מסופק אם אמר משיב הרוח אינו חוזר לראש לפי שבדאי אמרו. ומביא ראיה מבבא קמא פרק כיצד הרגל (דף כד) רחק נגיחותיו חייב קרב נגיחותיו לא כל שכן. אף כאן אם אמרו ל' יום ג' פעמים בכל יום ואחר ל' יום אם הוא מסופק אם אמרו או לאו אינו חוזר לראש לפי שבדאי אמרו וכבר רגיל בו הואיל ואמרו צ' פעמים. לא כ"ש אם אמרו צ' פעמים בשעה אחת כמו שעולה לשלשים יום שהוא רגיל בו. ואם הוא מסופק אינו חוזר לראש ולא לתחלת הברכה. והוא הדין לותן טל ומטר שצריך לומר צ' פעמים. ואם ספק אם אמר אם לאו אינו חוזר לראש ולא לתחלת הברכה [ומיהו לא חזינן לרבנן קשישי מארץ צרפת דעבדי הכי דאין הנדון דומה לראיה דדוקא גבי שור המועד דהוי טעמא משום דאתחזק ליגח והלכך אם הוחזק בשלש פעמים רחוקות כ"ש בקרובות. אבל משיב הרוח שאינו רגיל בו והדבר תלוי בהרגל לשונו כשהורגל לשונו על סדר תפלתו כשמתחיל התפלה כסדר הברכות מגן אברהם אתה גבור אבל כשמרגיל לומר אתה גבור לבד בלא ברכה ראשונה דמגן אברהם משום הכי לא הוי חזקה כשאומר אותו כסדר. ע"כ]

2. בבא קמא כג ב – כד א

מתני': איזהו תם ואיזו מועד? מועד - כל שהעידו בו שלשה ימים, ותם - משיחזור בו שלשה ימים, דברי ר' יהודה; רבי מאיר אומר: מועד - שהעידו בו שלשה פעמים, ותם - כל שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח.

גמ': מאי טעמא דר' יהודה? אמר אביי: תמול - חד, מתמול - תרי, שלשום - תלתא, ולא ישמרנו בעליו - אתאן לנגיחה רביעית; רבא אמר: תמול מתמול - חד, שלשום - תרי, ולא ישמרנו האידנא - חייב. ור"מ מ"ט? דתניא, א"ר מאיר: ריחק נגיחותיו חייב, קירב נגיחותיו לא כל שכן... תנו רבנן: איזהו מועד? כל שהעידו בו שלשה ימים, ותם? שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח, דברי ר' יוסי. ר' שמעון אומר: מועד - כל שהעידו בו שלש

פעמים, ולא אמרו שלשה ימים - אלא לחזרה בלבד. אמר רב נחמן אמר רב אדא בר אהבה: הלכה כר' יהודה במועד, שהרי ר' יוסי מודה לו, והלכה כרבי מאיר בתם, שהרי ר' יוסי מודה לו. אמר ליה רבא לרב נחמן, ולימא מר: הלכה כרבי מאיר במועד, שהרי רבי שמעון מודה לו, והלכה כרבי יהודה בתם, שהרי רבי שמעון מודה לו! אמר ליה: אנא כרבי יוסי סבירא לי, דרבי יוסי נימוקו עמו.

3. לחם משנה הלכות תעניות פרק ב הלכה ה

משמע מהתם דהלכתא כר"מ אליבא דכולהו דע"כ לא פליגי התם אלא אי דמי להא דר"מ או לא. ודבר זה תימה דבהדיא איפסיקא הלכתא כר"י כדכתיבנא ועוד דא"כ למה פסק הטור ז"ל בסימן תקע"ו דביום א' אינו דבר הא לר"מ הוי דבר כדמשמע בפ"ג דתעניות וכי תימא דמאי דפסקינן כר"י בפרק כיצד הרגל הוי לענין שור המועד משום דמשמע דקרא לית ליה ק"ו משום דקרא הזכיר ימים ולא קאמר סתמא העדאה דלישתמע בין בג' ימים בין ביום אחד אבל בעלמא דליכא קרא ודאי דהסברא כר"מ הוא אמת ולכך הביא הר"מ מרוטנבורג ז"ל ראיה מיניה. א"ת כן מלבד שהוא דחוק עדיין קשה לך קושיא אחריתי דלמה גבי דבר לא פסק דביום אחד הוי דבר כר"מ כיון דסברתו היא אמת. ואולי י"ל דכיון דברייתא קאמר ביום אחד לא הוי דבר פסק כותיה ומאי דקאמר בגמרא כמאן כר"מ ה"ק ליה בתמיה להיכן אתה סומך בדין זה לר"מ אפילו לדר"מ לא דמי דשאני הכא דאיכא טעמא דכשהם ביום אחד הוי מקרה ולא הוי דבר אבל בג' ימים ודאי דאינו מקרה אבל התם טעמא הוא דטבע השור הוא רע וכיון דהוטבע בו בג' פעמים ביום אחד ודאי דהוי קנין רע כדכתב שם הרב בית יוסף ז"ל בשם מהר"י אבוהב ז"ל יעוין שם. ופי' כן הטור ז"ל כדי לפסוק כסתם ברייתא ועדיין צ"ע.

4. שו"ת גינת ורדים או"ח כלל א סי' כא

ואעיקרא דמלתא ראיתו של הרמ"ה ז"ל צריך עיון דהא גבי שור המועד לא קיימא לן הכי רק בעינן שלשה ימים זה אחר זה ולא עבדינן הך קל וחומר ואולי יתרץ הרמ"ה ז"ל דשור המועד דלאו בר דעת הוא לא הוי הך קל וחומר שפיר דאיכא למימר שאינו קונה מנהג רע זה רק בשלשה ימים וההפלות מועילות לו לשיתחקה בו המנהג הרע אבל אם קירב נגחותיו אמרינן דלמא תיובא נקטיה ביום הזה ולא מיסטרין בזה אבל לגבי אדם דהוי בר דעת אדרבה הקרבת המנהג שלשה פעמים ביום אחד מועיל לה טפי דכיון דיהיב דעתיה וחוזר על המנהג כמה פעמים רצופין ותכופין הוא יותר מתחזק בו המנהג משיהיה שם הפלגה צא ולמד מלומדי תורה בעל פה שיחזרו על פרק א' כמה פעמים רצופין ביום אחד ובזה מתחקה היטב בזכרונם ואם המספר הפעמים ההם יעשה אותם בהפלגה בכל יום פעם

אחת הלא לא יעלה בידו קנין הפרק ההוא כי השינוי שבנתיים גורם להפסיד ולהשכיח מה שעבר וראשון ראשון מסתלק ואולי בבציר מצ' פעמים יהני ליה ולכן אמרו שבצ' פעמים מיהא סגי ליה ולא הצריכו להוסיף בזה בשביל תפלות המוספין שיש בל' יום הללו והיינו דוקא לבני אשכנז וכאשר כתבנו אבל לדידן לא מהני כלל והרב ב"י ז"ל לא השגיח כלל בזה וכל אפיא שוין ליה ואין דבריו נכונים מטעמיה דכתיבנא ותו לא מידי והנלע"ד כתבתי

5. חידושי הגרש"ש ב"ק סי' לג אות א

והנה יש להסתפק בענין העדאת שור שמחזקינן שנעשה איזה שינוי בטבעו ליגח, אם בא שינוי זה על ידי הרגל הנגיחות, או שע"י שנגח ג' פעמים אנו מכירים טיבו של שור שהוא נגחן. דבפחות מזה אנו תולים במקרה. והנה לכאורה דבר זה במחלוקת שנוי, בהא שהביא הטור או"ח סי' קיד לענין משיב הרוח, דלאחר ל' יום א"צ לחזור כשהוא מסופק אם אמר או לא. ונחלקו באם אמר צ' פעמים ביום אחד אם נימא שהוא מוחזק שלא שכת, והוכיח הר"מ מרוטנבורג ענין זה משור המועד דאמרינן בו ריחק נגיחותיו חייב קירב לא שכן. והר"פ דחה ראיתו, דבשור טעמא משום שהוחזק, ולא משום שהורגל, ולענין משיב הרוח תלוי בהרגל לשונו, יעו"ש. ובב"י הביא בשם מהר"א שכי' בזה"ל: והרא"ש נוטה לסברת מהר"ם, ונראה כדבריו שהרי הרגל הלשון אינו אלא מצד הטבע המורגל באדם והרי הוא כמו שור נגח. עכ"ל. והנה מוכח דהר"מ סובר, דמועד הוא שהורגל ליגח, ונמצא דשינוי טבעו הוא מסיבת ההרגל, וע"כ דומה לענין הרגל לשון באדם. והר"פ סובר דבמועד אין לנו אלא התגלות טבעו של השור, היינו, שבעצמות השור יש שאיפה לנגוח, רק כ"ז שלא ראינו שנוגח ג' פעמים היינו תולים במקרה, וכענין חזקת עקרה המבואר בגמ' יבמות דף סה, אם נשאתלגי בני אדם ולא ילדה, דאין הנשואין גורמין כלל כמובן.

6. מרומי שדה ב"ק כד א

ובזה תבין מחלוקת ר"מ ורבינו פרץ לענין משיב הרוח, אי מהני שיחזיר צ' פעמים הברכה משום סברא זו דר"מ דריחק נגיחותיו מהני קירב לא כש"כ. ותמהו ע"ז האחרונים ז"ל הא קיי"ל כר"י. אבל למש"כ ניחא דגם ר"י מודה לגוף הק"ו אלא שחושש דמחד ריתחא בא, והוא ישוב המג"א ז"ל. משא"כ לענין משיב הרוח. והיינו דס"ל כפירש"י דאיפשיט דבליעודי תורא פליגי. אבל ר"פ ס"ל כר"ח דפליגי גם בליעודי גברא לפי המסקנא, ולית לר"י ק"ו זה מעיקרא.

7. שו"ת חתם סופר או"ח סי' כ

בירושלמי רפ"ק דתענית הובא בר"ן ורא"ש שם דהמתפלל ואינו יודע מה הזכיר אמר ר' יוחנן כל שלשים יום חזקה מה שהוא למוד מזכיר וכו', וכ'

הגהות מימוי פ"י מה' תפלה אות ה' דהר"ם מר"ב היה אומר שהרוצה שלא יחזור על הספק יאמר כל כך פעמים אתה גבור עד מכלכל חיים כמו שיש בשלשים יום יע"ש. ונ"ל דבכיון דקדק לומר כל כך פעמים ולא כתב תשעים פעמים וכן דקדק מג"א [סי' קי"ד סק"י"ב] כי מ"ט יש לשיעור הזה בשלשים יום דוקא ומנ"ל לר' יוחנן הא, ע"כ נ"ל דדברי ר' יוחנן בנויים על מה דאמרינן בש"ס דילן בחגיגה ט' ע"ב אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד וכן הוא מפורסם ומקובל שהשונה מאה פעמים ואחד לא במהרה הוא שוכח, וי"ל דהירושלמי קאי בפסח ובח"ל שעושים ח' ימים, אף על גב דר' יוחנן בא"י הוה מ"מ כך הי' דרכו של ר' יוחנן לומר הלכה לפני תלמידים העומדים לפניו שהיו מח"ל כמ"ש תוס' בשבת ט' ע"ב ד"ה הא לן ע"ש וא"כ הוה שפיר מאה פעמים ואחד, הא כיצד הרי בשלשים יום יש צ' תפלות שחרית מנחה ערבית צא מהם ב' ערבית ושחרית דיום א' של פסח משום שיום א' דפסח נחשב במנין שלושים יום ואין מזכירין בו אלא ממוסף ואילך ה"ל פ"ח פעמים, ושמונה מוספים דשמונה ימי הפסח שבח"ל ועוד ג' מוספים של ג' שבתות שנשארו מאסרו חג דפסח עד ט"ו אייר ובי' תפילות מוספים דבי' ימים ר"ח אייר ה"ל י"ג מוספים צרף עם פ"ח הנ"ל עולה ק"א תפלות, וא"כ כיון שכבר הזכיר ק"א פעמים שוב אינו שוכח עד שיחזור אח"כ בימות הגשמים ויזכיר ק"א פעמים הגשם, והא דלא יהיב ירושלמי זמן לצאת מידי ספק בהזכרת גשם שבימות הגשמים המתחיל ב"ט אחרון של חג היינו משום דשם אין מחזירים מספק כיון שלמוד לומר טל וכמ"ש הר"ן פ"ק דתענית ומבואר בב"י א"ח סי' קי"ד, וא"כ לפ"ז לדידן שאין מזכירים טל בימות החמה א"כ בהזכרת גשמים לא סגי בשלשים יום אלא צריך כל כך תפלות שיעלה לק"א פעמים וכן הרוצה לעשות כהר"ם מר"ב צריך לאומרו ק"א פעמים, ובהג"ה סמ"ק וכן בטא"ח כ' צ' פעמים והוא שלא בדקדוק ועמ"ש מג"א שם סק"י"ב אפשר נתכוון למ"ש, וכן אני מורה ובא לכתחלה לאומרו מאה פעמים וא' אמנם בדיעבד מי שאמר רק תשעים פעמים ושוב נסתפק אם אמר משיב הרוח או לא אין בידי לפסוק שיחזור ויתפלל נגד משמעות הש"ע ורמ"א כיון שלא מצאתי לי חבר בדבר, ומ"מ נלע"ד שהניחו לי מקום משמיים.